

LOGIKUS VONÁSOK A KISISKOLÁSOK SZÖVEGALKOTÁSÁBAN. GONDOLKODÁSLÉLEKTANI SAJÁTÓSÁGOK A DIÁKOK SZABADON ÍRT MESÉI ALAPJÁN

Kádár Annamária

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Kulcsszavak: fogalmazás, gondolkodáslélektani sajátosság, logikus vonások

Baranyai Erzsébet és *Lénárt Edit* 1959-ben elsőként vállalkoztak arra, hogy az írásbeli szövegalkotásban szerepet játszó kognitív folyamatokat és ezek fejlődését vizsgálják, valamint feltárják a szöveget létrehozó gondolkodási műveletek működését. A fogalmazást a közlés tudata által meghatározott, egyenes és egyirányú konstruktumként definiálják. Nézőpontjukban a logikus vonások a közlés révén előálló minőségek. A szövegalkotás folyamatában azonosították az egyes műveleteket, valamint ezek megjelenéséből illetve hiányából származó nyelvi jelenségeket.

Kutatásom célja az írásbeli közlés logikus vonásainak feltárása a kisiskolások szabadon írt meséiben, *Baranyai és Lénárt* vizsgálati szempontjai alapján. A feldolgozott fogalmazások száma 635. A fogalmazásokat az alábbi logikus vonások szerint elemeztem: relevancia (a címben megjelölt témához való tartozás), gondolatmenet egyenessége (valamilyen alapelv alapján történő következtetés, gondolatvezetés), gondolatmenet megszakíthatatlansága (a gondolatok láncszemszerűen kapcsolódnak-e egymáshoz), gondolatmenet előremozgása (a résztartalmak közelebb visznek a téma kifejtéséhez), összefüggés (a fogalmazás részei szoros egységet alkotnak-e, összekapcsolódnak), konvergencia (bevezetés és befejezés révén keretbe zárja-e a mondanivalót). Vizsgáltam továbbá azokat a nyelvi eszközöket, amelyek megvalósítják a logikus vonásokat: koherenciateremtés, személyes és személytelen hang, függő beszéd, tárgy jelzése, utalás, deixis. A vizsgálat módszere: tartalomelemzés.

A vizsgálati eredményeim hasonlóak a *Baranyai és Lénárt* által feltárt adatokhoz. A 10–11 éves tanulóknak nehéznek bizonyult a tartalomsűrítés, szintetizálás, a rész-egész viszonyok feltérképezése, általános és absztrakt fogalmak kezelése, hipotézisek megfogalmazása, a közlési attitűd tekintetében pedig a személytelen hang használata. Ezeknek a tényezőknek a fejlődése életkor és gyakorlás függvénye. Az óvodáskorú gyermek beszéde szituatív, csak iskoláskorban kerül előtérbe a közlő (referenciális) funkció. A hallgató szempontjának figyelembevétele, a mondanivaló szituációtól való függetlenítése a közlés tudatának köszönhető.

Annak elemzése, ami a kisiskolásoknak nehézséget okoz a szövegalkotás során, segít feltárni, hogy mire helyezzünk nagyobb hangsúlyt a fogalmazás tanítása során, és melyek azok a szempontok, amelyek kiemelt figyelmet érdemelnek a szövegalkotási folyamat megtervezésében.